

Øget robusthed i plantagen – hvordan sikrer vi bedre levevilkår for vilde bier og nyttedyr?

PROTECFRUIT
EcoOrchard
BeeFarm

Vibeke Langer, Lene Sigsgaard
Stine Kramer Jacobsen
Københavns Universitet

Frugtplantager er "venlige" systemer for nyttedyr og bestøvere

Frugtplantager giver enestående muligheder for

- At understøtte "jeres egne bestande" af nyttedyr og bestøvere
- At følge med i, "hvordan det går"
  - Værktøj til at følge nyttedyrene
  - Værktøj til at følge fødeudbuddet for bierne
- At lave målrettede tiltag

Fokus i selve plantagen

Det vigtige forår

De fleste enlige bier er tidligt ude
Tidlige nyttedyr er mest effektive:
Én død rød æblebladlus betyder mange færre senere

Fælles krav for bestøvere og nyttedyr:

1. blomster hele sæsonen (pollen, nektar)

Fx voksne guldøjer, snyltehvepse, svirrefluer, rovbiller, edderkopper (pollen i spindet)

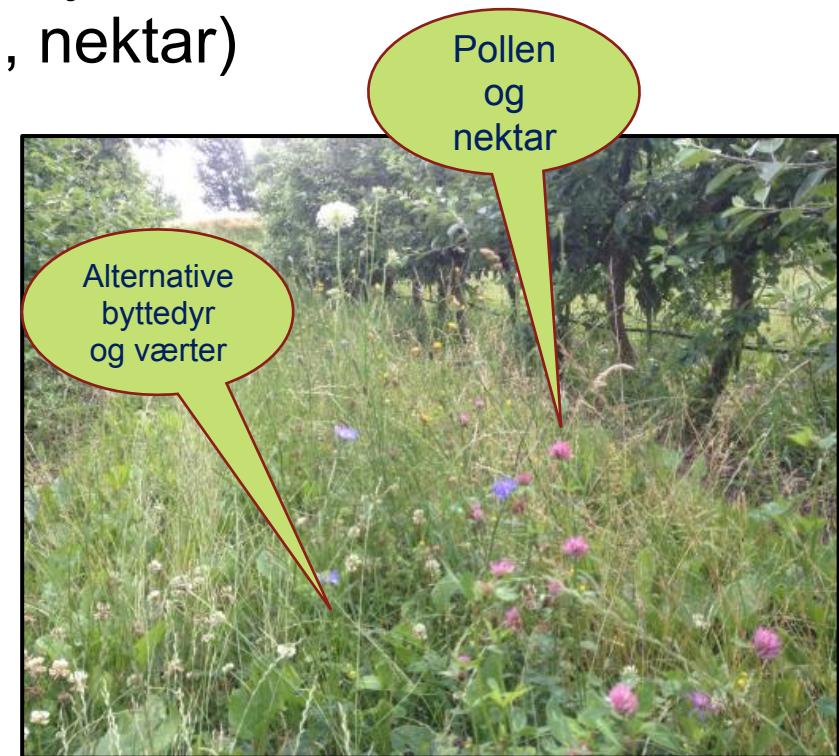
2. uforstyrret jord

Særlige krav for nyttedyr:

3. alternative byttedyr i perioder uden skadedyr på frugttræerne

Fx løbebiller, rovbiller, svirrefluelarver, snyltehvepselarver, rovtæger.

Dvs nyttedyr bruger også hegner, fodposer og blomsterstriber når der ikke er blomster.

Kunsten at overleve: afstand mellem skiftende fødekilder, reder og ly

Rovmider og
snyltehvepse
flytter sig kun
korte afstande

Kunsten at overleve: afstand mellem skiftende fødekilder, reder og ly

Rovtæger,
mariehøns,
edderkopper,
guldøjer , og
enlige bier
har større
mobilitet

Tiltag skal målrettes og bidrage med det, der mangler

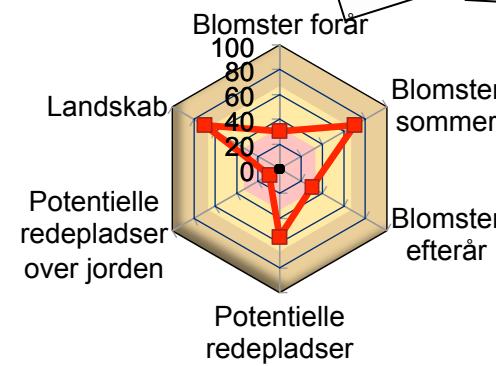
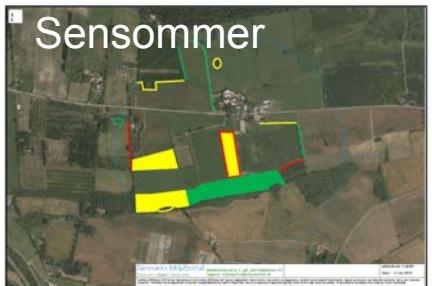
Hvad mangler?

Værktøj til registrering af blomsterressourcer i og omkring plantagen - low-tech

3 sæsoner:

An aerial photograph of a rural landscape showing a large green field. A yellow rectangular area is outlined in the center-left. A blue circle highlights a small cluster of buildings near the top center. A red dot is located at the bottom right corner of the yellow-outlined area. The surrounding land is divided into various agricultural plots.

Ovendrev (ter eng) (§3) - Permanent græs - Forår	
Lokalitet:	Bredrift/navn:
Gule blomster (x makeløvblad, rammenet, kædrev)	
Røde, lilla, blå, violette og rosa blomster (x tæstetand, arenpris, mørkeagelie, tærnefrille)	
Hvide blomster (x selin, konner, stæmbrek, hvidstært)	
	Blomstrende eller nyltigt afblomstrede

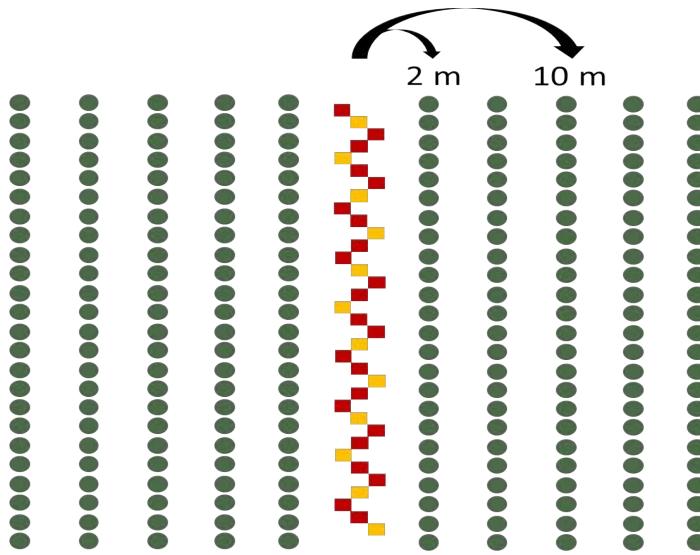
Hegen – Forår		
Lokalitet:	Bedrift/navn:	
Står hegnet på et jord- eller stendige?		Date:
Blomstrende eller mylt blomstrede trær og buske		
Hvide blomster (fx sålen, bærmeop, hvidtjæn, haag, kornæblev, mirabel, abeje)		Mange/en del ___ Få ___ Ingen ___
Pil		Mange/en del ___ Få ___ Ingen ___
Fjeldrib og californisk gedeblad		Mange/en del ___ Få ___ Ingen ___
Ahorns		Mange/en del ___ Få ___ Ingen ___
Syren		Mange/en del ___ Få ___ Ingen ___
Gule blomster (fx mælkebøtte, vorterod)		Mange/en del ___ Få ___ Ingen ___
Røde, blå, viollette og rosa blomster (fx tvetand, viol, ærtegris)		Mange/en del ___ Få ___ Ingen ___
Hvide blomster (fx fuldærterne, vild karpe)		Mange/en del ___ Få ___ Ingen ___

Sensommer	Bedrifts/navn: id. eller stendige ved skovbrynet?	Dato:
	Blomstrende eller myltig blomstrende buske	Mangelen del ☐ ja ☐ ingen
		Mangelen del ☐ ja ☐ ingen
		Mangelen del ☐ ja ☐ ingen
		Mangelen del ☐ ja ☐ ingen
		Mangelen del ☐ ja ☐ ingen
		Mangelen del ☐ ja ☐ ingen
		Mangelen del ☐ ja ☐ ingen
		Mangelen del ☐ ja ☐ ingen

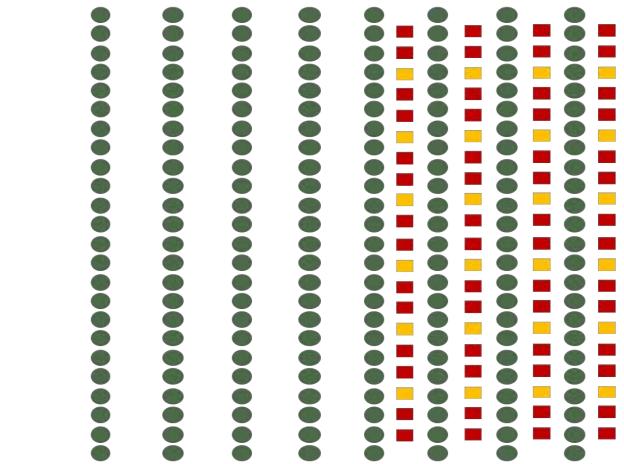

Blomsterstriber som supplement

Blomsterstriber erstatter en rk æbler

Blomsterstriber mellem
rækkerne

PROTECFRUIT
8-10 plantager i DK

EcoOrchard
Danmark (koord.)
Belgien
Tyskland
Italien
Polen
Sverige
Schweitz
Frankrig
Letland

Frøblanding, blomsterstriber

GRÆSSER	Dansk navn	Latin
avellugtende gulaks	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	
bkamgræs	<i>Cynosurus cristatus</i>	
cbakkesvingel	<i>Festuca guestfalica</i>	
drød svingel	<i>Festuca rubra rubra</i> Mit.	
ealm rajgræs	<i>Lolium perenne</i>	
flundrapgræs	<i>Poa nemoralis</i>	
gengrapgræs	<i>Poa pratensis</i>	
halm engrapgræs	<i>Poa trivialis</i>	

BLOMSTER

	Dansk navn	Latin
1Alm. Røllike	<i>Achillea millefolium</i>	
3Alm. Tusindfryd	<i>Bellis perennis</i>	
4Liden klokke	<i>Campanula rotundifolia</i>	
5Kommen	<i>Carum carvi</i>	
7Alm. Knopurt	<i>Centaurea jacea</i>	
8Grøn høgeskæg	<i>Crepis capillaris</i>	
9Hvid snerre	<i>Galium mollugo</i>	

10Pyrenæisk storkenæb	<i>Geranium pyrenaicum</i>
14alm kongepen	<i>Hypochaeris radicata</i>
15Gul fladbælg	<i>Lathyrus pratensis</i>
16Høstborst	<i>Leontodon autumnalis</i>
17stivhåret borst	<i>Leontodon hispidus</i>
19Hvid øseøje	<i>Leucanthemum vulgare</i>
20alm. Kællingetand	<i>Lotus corniculatus</i>
21Humlesneglebælg	<i>Medicago lupulina</i>
22Engforglemmej	<i>Myosotis scorpioides</i>

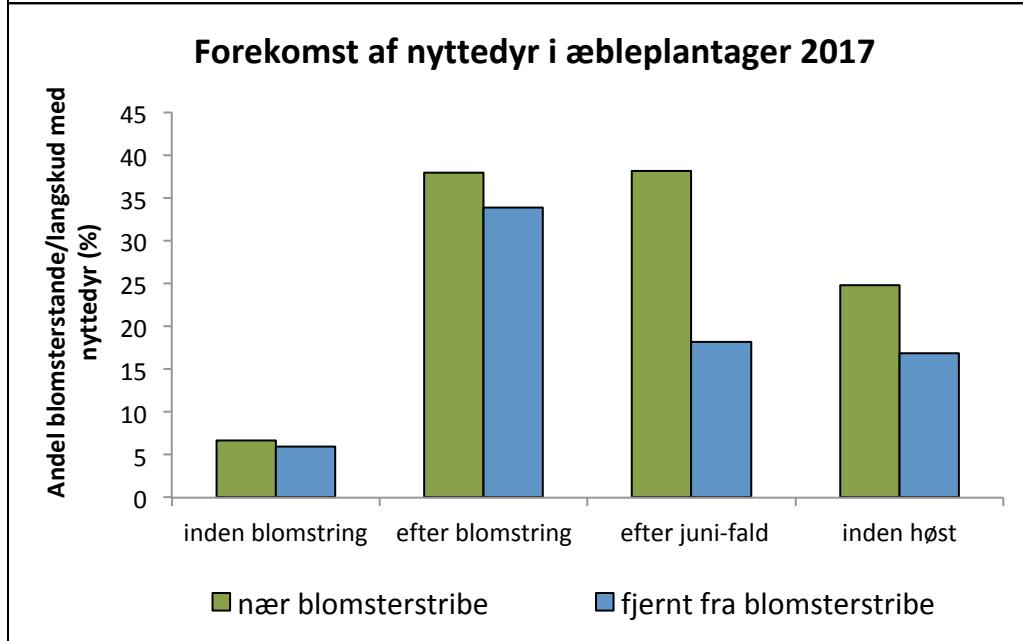
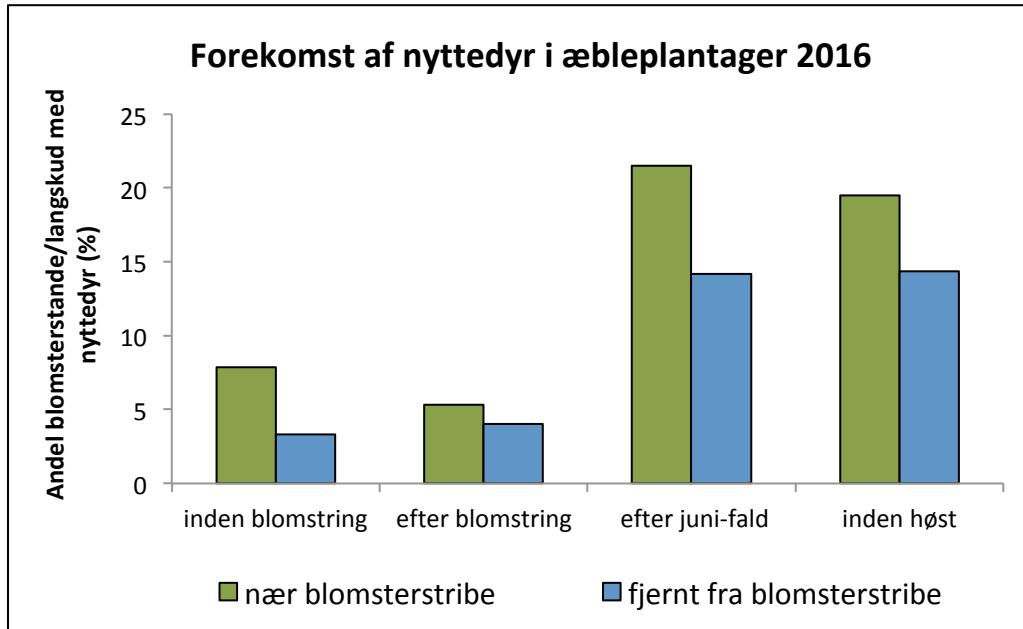
25Fladkravet kodriver	<i>Primula elatior</i>
26Alm. Brunelle	<i>Prunella vulgaris</i>
27Dagpragtstjerne	<i>Silene dioica</i>
28trevlekrona	<i>Silene flos-cuculi</i>
29Rødkløver	<i>Trifolium pratense</i>
31gærde-vikke	<i>Vicia sepium</i>
32vild gulerod	<i>Daucus carota</i>
33cikorie	<i>Cichorium intybus</i>
35bibernelle	<i>Sanquisorba minor</i>

De 'gamle' høje striber omsået

Dansk navn	Latin
pribladet perikon	<i>Hypericum perforatum</i>
blåhat	<i>Knautia arvensis</i> --
alm pastinak	<i>Pastinaca sativa</i>
vild merian	<i>Origanum vulgare</i>

Hjemmehørende, flerårige, divers,
kan tåle trafik, Næsten 90% græs
Ønsker den skal holde mange år
Derfor skal den passes.
Striben slås forår,
(18-20 juni, måske er DK for nordligt),
Før høst

Hvad kan blomsterstriber bidrage med?

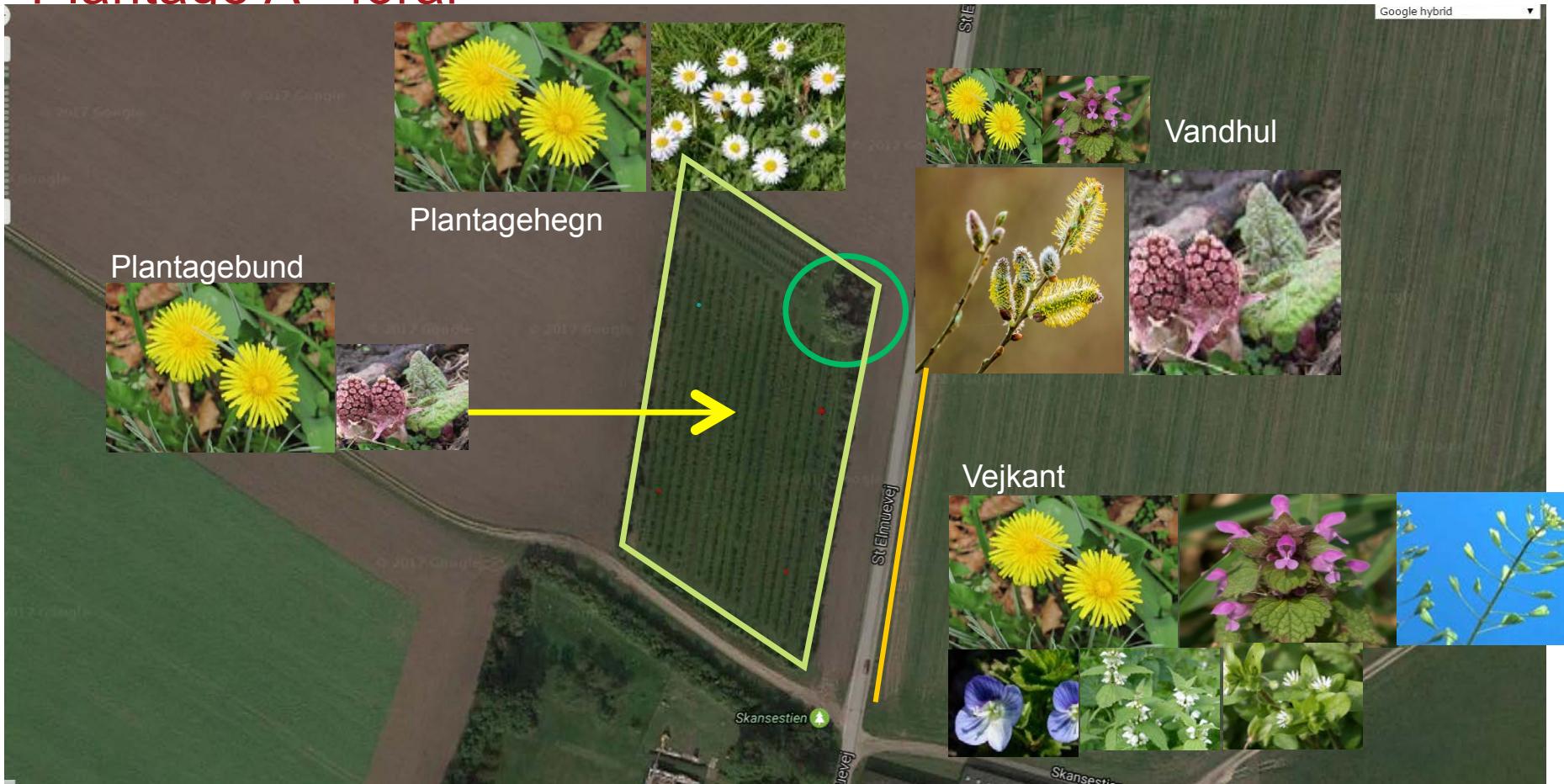
% skud med nyttedyr

Blomsterstriber i 5 plantager
etableret Forår 2015

Protecfruit

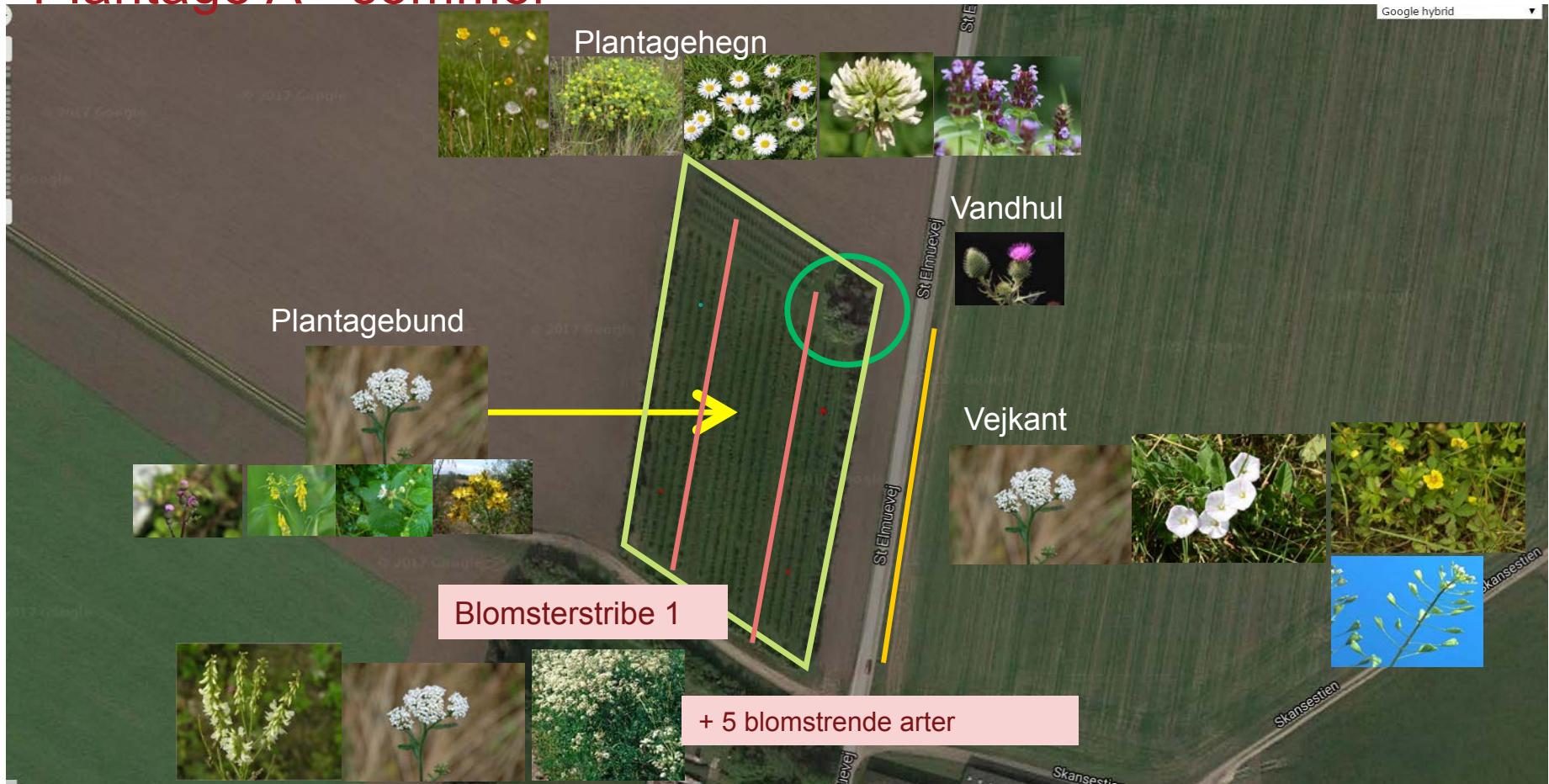
Blomsterstriber skal ses sammen med resten af plantagen:
bund, hegning osv.

Plantage A - forår

Blomsterstriber og andre tiltag skal tænkes sammen med resten af plantagen: bund, hegning osv.

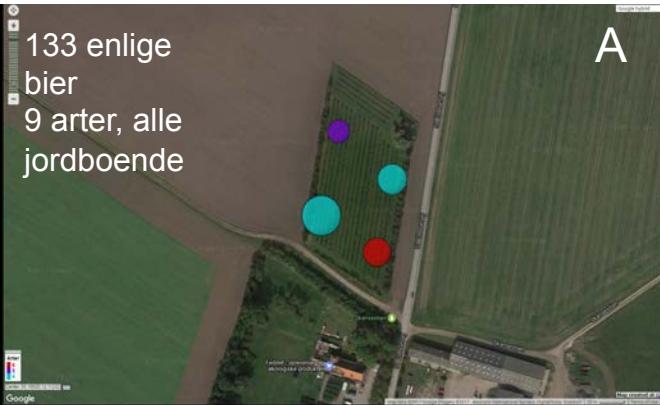
Plantage A - sommer

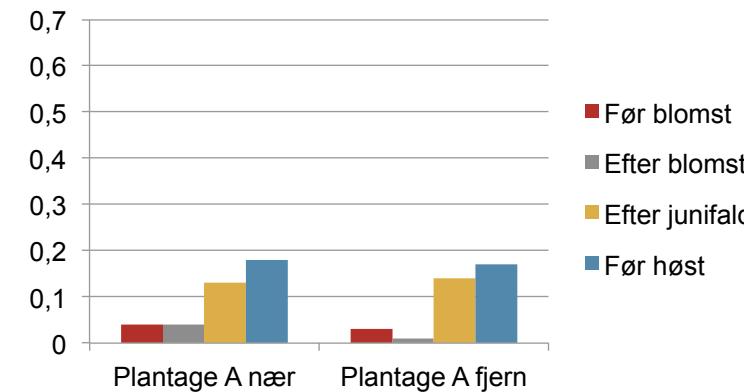
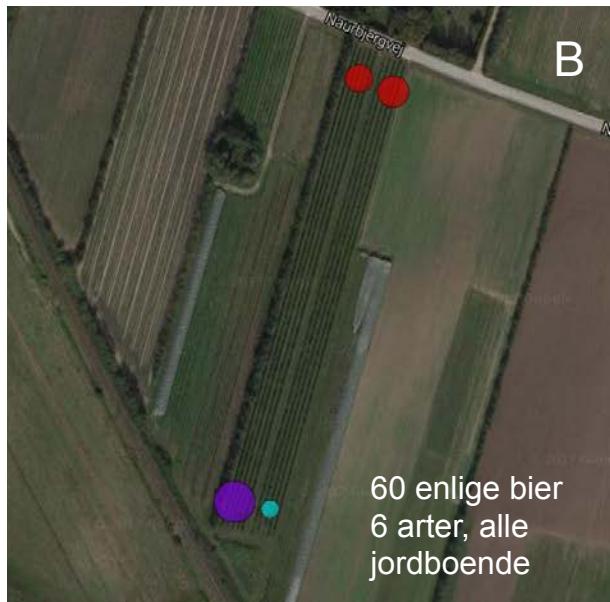
Sensommer: samme billede plus blomsterstripe 2: 7 blomstrende arter

Plantage A – nyttedyr og enlige bier

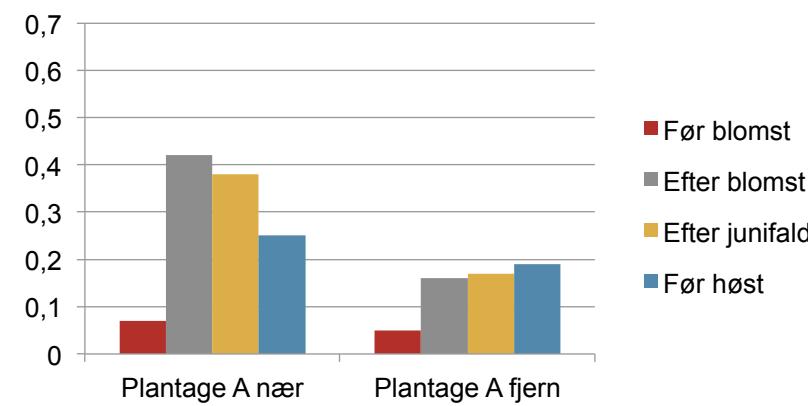
2016

Enlige bier fanget i 4 fælder i træerne i æblernes blomstring 2016

2017

Andel skud med nyttedyr tæt på/fjernet fra blomsterstribe

Følg bestanden af nyttedyr – hvor er de, hvornår?

5 metoder:

1. Visuel opgørelse

Fx. Rød æblebladlus og prædatorer

2. Prædationskort med æg

Viser det toale bekæmpelsespotentiale
mod bladlus eller æg

3.

Bankeprøver

Fx. Mariehøns,
ørentviste

4. Opgørelse af skade

5.

Bølgepaprulle (ørentviste)

Følg bestanden af nyttedyr – hvor er de, hvornår?

Visuel observation af den røde æblebladlus (2/3)																																																											
→ Vælg tilfældigt blandt de markerede blomsterstande og åben 20 af dem.																																																											
→ For hver åben koloni, markér i boksen nedenfor hvor naturlig fjende til stede i kolonien. Markér også om der er bladlus til stede eller ej																																																											
→ Hvis der er myrer til stede (de forsvarer bladlus mod naturlige fjender) noteres det																																																											
<table border="1"> <tr> <td></td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> <td>6</td> <td>7</td> <td>8</td> <td>9</td> <td>10</td> <td>11</td> <td>12</td> <td>13</td> <td>14</td> <td>15</td> <td>16</td> <td>17</td> <td>18</td> <td>19</td> </tr> </table>			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19																																						
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19																																								
<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2">Behandling A Blomsterstand</th> <th>1</th> <th>2</th> <th>3</th> <th>4</th> <th>5</th> <th>6</th> <th>7</th> <th>8</th> <th>9</th> <th>10</th> <th>11</th> <th>12</th> <th>13</th> <th>14</th> <th>15</th> <th>16</th> <th>17</th> <th>18</th> </tr> <tr> <th>Marienhøjer</th> <th>Bladlusstove</th> <th>Larve</th> <th>Voksen</th> <th>Netvingelarve</th> <th>Gulmyglaue</th> <th>Svartefluer</th> <th>Ørenflist</th> <th>Røvenge</th> <th>Myrer</th> <th>Bare ju/nej</th> <th>Bladlus</th> <th></th> <th></th> <th></th> <th></th> <th></th> <th></th> <th></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td></td> </tr> </tbody> </table>		Behandling A Blomsterstand		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	Marienhøjer	Bladlusstove	Larve	Voksen	Netvingelarve	Gulmyglaue	Svartefluer	Ørenflist	Røvenge	Myrer	Bare ju/nej	Bladlus																										
Behandling A Blomsterstand		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18																																								
Marienhøjer	Bladlusstove	Larve	Voksen	Netvingelarve	Gulmyglaue	Svartefluer	Ørenflist	Røvenge	Myrer	Bare ju/nej	Bladlus																																																

EcoOrchard

REGISTRERINGSARK FOR OPGØRELSE AF FUNKTIONEL BIODIVERSITET

Når metoden for opgørelse er blevet udvalgt så bed om eller lav selv en tosider udskrift af arket så det let kan tages med ud og opgøre i marken. Brug et nyt ark til hvert opgørelsestidspunkt.

Indhold:

1. Identifikation af de vigtigste naturlige fjender (2 s.)
2. Generel beskrivelse (1 s.)
3. Visuel observation af den røde æblebladlus (3 s.)
4. Bankning (3 s.)
5. Prædationskort (2 s.)
6. Bølgepapfælder (2 s.)
7. Flerårig opfølgning (1 s.)

Kontakt: Lene Sigsgaard les@plen.ku.dk 21151827
eller Stine Kramer Jacobsen stikra@plen.ku.dk +4535332675

<http://ebionetwork.julius-kuehn.de/>

Forbedringer skal tage udgangspunkt i det, der mangler

Nektar og pollen i foråret er kritisk

- Plant ”hvide hegner” – flere arter (slåen, tjørn, kirsebær) giver lang blomstring (*Engelske undersøgelser siger min 25 m for en plantage på 3 ha*)
- Plant pil: de fleste af de almindelige arter vilde bier bruger pil, flere arter kan give lang blomstringsperiode
- Differentieret slåning af bunden – tilpasses blomsterne i bunden

Hele sæsonen kan der suppleres med flerårige blomsterstriber

- Svært at lykkes med tidligt blomstrende striber?
- God succes med striber sommer og sensommer

Bar jord til redesteder: ingen erfaring med kunstige

Konklusioner

- Enlige bier og mange nyttedyr er knyttet til selve plantagen
- Det handler om både føderesourcer og rede/ overvintringssteder
- Frugtplantager er forskellige, så ingen "one size fits all"
- Skaf et overblik over, "hvad der mangler" af både nyttedyr og ressourcer for bierne
- Tiltag skal vælges efter hvad der mangler, og hvornår
- Det er svært at gøre alle tilfreds, men man kan forsøge.....

Tak for opmærksomheden

Tak til:

Maren Korsgaard, VKST

Beate Strandberg, Yoko Dupont,
Peter Borgen Sørensen, Lise
Lauridsen, AU

Lise Hansted, Henning Bang
Madsen, Erica Ahrenfeldt, Kiri
Fløystrup, Peter Wedervang-Jensen,
Eva Lykke Jacobsen, Kristian
Hansen, Marta Montoro Caceres,
Frida Helgadottir, Giulio Zorzetto, KU

Birthe Kjærgaard, DLF

Darran Thomsen, Anne Eskildsen,
SEGES

